

Μνήμων

Τόμ. 13 (1991)

Arlette Farge, *Le goût des archives*, Παρίσι, Seuil (La Librairie du XXe siècle), 1989, 160 σ.

ΜΑΡΙΑ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

doi: [10.12681/mnimon.468](https://doi.org/10.12681/mnimon.468)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Μ. (1991). Arlette Farge, *Le goût des archives*, Παρίσι, Seuil (La Librairie du XXe siècle), 1989, 160 σ. *Μνήμων*, 13, 384–386. <https://doi.org/10.12681/mnimon.468>

πατροπαράδοτα έκδοτικά ξθιμα και ἤθη— τότε θά εἶχαν ἴσως ἀποταθεῖ σέ κάποιους (πιό) ειδικούς· μέ μόνη βλαβερή συνέπεια μιὰ ἀνοδική τάση τοῦ μεταφραστικοῦ κόστους. Ποιός ἄραγε νά εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ἐπιμελητῆ σέ έκδοτικά ἀτοπήματα ὅπως αὐτό;

Ὅλοι οἱ μεταφραστὲς δὲν εἶναι ἱκανοί νά κυριέψουν ὅλα τὰ κείμενα ὄλων τῶν αἰώνων· ὅλα τὰ κείμενα δὲν εἶναι ἴδια· ἂν δεχτοῦμε ὅτι ὁ μεταφραστὴς δὲν εἶναι ἀναγκασμένος νά διαθέτει τὴν ἐπάρκεια ἐνός H.A.R. Gibb πού φρόντισε τὴν ἀγγλικὴ έκδοση τότε ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ὁ ἔλληνας ἐπιμελητὴς θά εἶχε ἐδῶ πράγματι νά διαδραματίσει ἕναν ρόλο: αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ παρέμβαση δὲν ἔγινε.

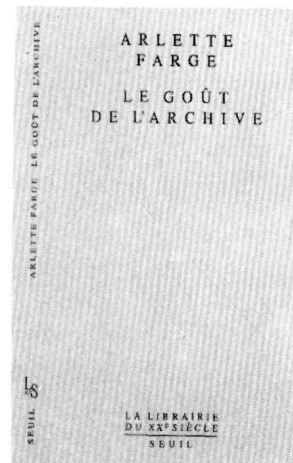
Τὸ εἰκαστικὸ ὕλικὸ πού κοσμεῖ τὴν έκδοση ἐνισχύει τὴν μυθολογικὴ διάσταση τῆς διήγησης. Τὸ ἐξώφυλλο ἐξάισιο σέ χρώμα καὶ ποιότητα· ἐκτός ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους μικρὰ σκαριφήματα, ἕνας καλὸς χάρτης πάνω στὸν ὁποῖον θά παρακολουθοῦσαμε ὅλην τὴν πορεία, θά ἦταν χρησιμὸς· ἀκόμα, ἕνα εὐρετήριο, ἢ μιὰ ἀναγραφή τῶν κυριότερων σταθμῶν τοῦ ὁδοπορικοῦ στὰ περιεχόμενα τῶν κεφαλαίων (πού ἀπλῶς ἀριθμοῦνται ἀπὸ τὸ ἕνα ὡς τὸ δεκατέσσερα) θά ἦσαν ἐπιθυμητά· ὅλα αὐτὰ βέβαια περιέχονται στὴν τρίτομη ἀγγλικὴ έκδοση (Καίμπριτζ 1958). Ἄν ὑπῆρχαν δὲν θά μετρίαζαν τὸ στοιχεῖο τοῦ «ἐξωτισμοῦ» τὸ ὁποῖο ὑπερτονίζει ἡ ἐλληνικὴ έκδοση, ἐνῶ θά μᾶς βοήθοῦσαν νά ἀποκομίσουμε καὶ μιὰ γεωγραφικὴ αἴσθηση συνόλου κλείνοντας τὸ ἀντίτυπὸ μας ἐκτός ἀπὸ τὴ μαγεία πού ὅμως ἐκείνη εἶναι καὶ ἡ μόνη πού δὲν χρειάζεται ἐπαγγελματίες διαμεσολαβητές.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Arlette Farge, *Le goût des archives*, Παρίσι, Seuil (La Librairie du XXe siècle), 1989, 160 σ.

Ἡ Arlette Farge μελετᾷ τὰ ἀρχεῖα τῆς γαλλικῆς ἀστυνομίας τοῦ Παρισιοῦ τοῦ 18ου αἰῶνα. Οἱ δημοσιεύσεις τῆς ἀναφέρονται στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἰδιαιτέρως στὶς νοοτροπίες, στὴν εἰκόνα τῆς γυναίκας, στὴν μορφή τῆς οἰκογένειας¹. Στὸ βιβλίο τῆς *Le goût des archives* μεταφέρει τὴν αἴσθηση τῆς επαφῆς τῆς με τὰ ἀρχεῖα αὐτά, τὴν οὐσία καὶ τὴ «γεύση» τους².

Γράφει σὲ δύο ἐπίπεδα, καθὼς, παράλληλα με τὶς θεωρητικὲς καὶ μεθοδολογικὲς σκέψεις, δίνει σὲ ημερολογιακὴ σχεδὸν μορφή τὸν ἀτομικὸ τῆς χρόνο: τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν ἀρχείων, τὸ δέος τοῦ νέου ερευνητῆ, τὴν ἐξοικείωσή του με τὸ ὑλικό. Εἶναι ἡ δικὴ τῆς πραγματικότητά σήμερα ἀντιμέτωπη με ἀνθρώπους πού ἔχουν πεθάνει. Ἡ ἱστορία γίνεται πρῶτα-πρῶτα συνάντηση με τὸν θάνατο καὶ ἡ επαφὴ με τὰ ἀρχεῖα βιώνεται μέσα στὴ μοναξιά.

Τα αρχεία της γαλλικής αστυνομίας αποτελούν έναν τεράστιο όγκο από καταδόσεις, πρακτικά ανακρίσεων, αναφορές παρακολουθήσεων, καταδίκες και μηνύσεις. Ο λόγος τους είναι ο προφορικός της εποχής. Δημιουργήθηκαν για να καλύψουν συγκεκριμένες ανάγκες της εξουσίας και όχι φυσικά για να χρησιμοποιηθούν από τους ιστορικούς. Αποτυπώνουν στιγμές της ζωής ανθρώπων καθημερινών και ασήμαντων που σπάνια απασχόλησαν την ιστορία. Είναι χειρόγραφα που οι συντάκτες τους δεν τα προόριζαν για το πλατύ κοινό ούτε για το μέλλον. Όπως κάθε αρχείο, δίνουν πληροφορίες αποσπασματικές, αντικρουόμενες, όχι πάντα αξιόπιστες.

Το ζητούμενο, τονίζει η Farge, δεν είναι να εξακριβώσουμε αν τα γεγονότα συνέβησαν ακριβώς όπως περιγράφονται αλλά να καταλάβουμε τον τρόπο που δομείται η διήγηση καθώς η εξουσία καταναγκάζει και οι ερωτώμενοι επιθυμούν να γίνουν πιστευτοί. Να διακρίνουμε τα πολιτισμικά σχήματα κάτω από τις λέξεις. Στο σημείο αυτό είναι για μας αναπόφευκτη η σύγκριση με τα αρχεία της ελληνικής αστυνομίας, τους φακέλους που κάηκαν. Δεν μπορούμε παρά να νιώσουμε για μια ακόμη φορά φτωχότεροι που χάσαμε αυτό τον πλούτο των πληροφοριών για μια ολόκληρη εποχή στο όνομα της εθνικής συμφιλίωσης.

Το Παρίσι προβάλλει μέσα από τα στοιχεία της αστυνομίας ζωντανό, πλημμυρισμένο από κόσμο, να αντηχεί από φήμες και διαδόσεις περίεργες, άλλοτε ανήσυχο, άλλοτε απειλητικό. Πάντα έτοιμο να παραβεί τους νόμους, να ξεφύγει από τον έλεγχο. Ζητιάνοι, κλέφτες, βιαστές, απατεώνες λογής λογής φτάνουν μέχρις εμάς μέσα από τις ανακρίσεις και τις καταδίκες. Έχουμε μια στιγμή της ζωής τους καθώς αμύνονται, ικετεύουν, λένε ψέμματα για να γλυτώσουν, καταδίδουν, παραπονούνται. Η εξουσία αρνείται στις κατώτερες τάξεις οποιοδήποτε πολιτικό ρόλο αλλά ταυτόχρονα τις φοβάται και τις ελέγχει καταγράφοντας όλες τις κινήσεις τους. Τα αρχεία διασώζουν αυτό ακριβώς που δεν είχε δικαίωμα να υπάρχει: την λαϊκή έκφραση. Μελετώντας στοιχεία αποσπασματικά, λόγια που αποσπώνται με τη βία, διακρίνουμε τις συλλογικές νοοτροπίες, τον τρόπο που οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν την πραγματικότητα και εντάσσονται στο κοινωνικό σύστημα.

Η παρουσία της γυναίκας είναι έντονη, τα αρχεία κάνουν ορατό ότι η ιστορία παρέλειψε. Υπάρχει ο δικός της λόγος, ο δικός της τρόπος σκέψης που ανατρέπει πολλά στερεότυπα που έχουμε για την εποχή. Η γυναίκα είναι ενταγμένη στη ζωή της πόλης, είναι υποχρεωμένη να αναλάβει ρόλους οικονομικούς, ακόμα και πολιτικούς, ενώ από την άλλη μεριά δεν έχει καμία πραγματική δύναμη. Παράδοξο του 18ου αιώνα σημειώνει η συγγραφέας, όχι μόνο του 18ου μπορούμε να προσθέσουμε.

Η μελέτη των αρχείων είναι δουλειά αργή και δύσκολη. Διαβάζοντας και αντιγράφοντας το υλικό σε μία εποχή όπου η αναπαραγωγή των εγγράφων είναι εύκολη και η ταχύτητα έχει τόση σημασία, η Farge μοιάζει να ακολουθεί μεθόδους αναχρονιστικές. Έτσι όμως μόνο μπορεί να το γνωρίσει και να αφηθεί στην δική του λογική πρώτα και μετά να το εξετάσει πιο ψύχραιμα. Οι πληροφορίες που θα πάρει εξαρτώνται από τα ερωτήματα που θέτει, την δική της ανάγνωση. Υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να δούμε μόνον ό,τι επιβεβαιώνει αρχικές μας υποθέσεις ή να σταθούμε σε ανεκδοτολογικά στοιχεία ανίκανοι να ερμηνεύσουμε τα δεδομένα. Τα παραθέματα από έγγραφα που χρησιμοποιούμε είναι ένδειξη για τον βαθμό στον οποίο κατανοούμε και ελέγχουμε τις πηγές. Όταν δεν βρίσκουμε καλύτερα λόγια για να εκφραστούμε, όταν αρκούμαστε σε συγκεκριμένα γεγονότα, γίνεται κατάχρηση παραθεμάτων.

Ένας άλλος κίνδυνος, συνεχίζει η Farge, είναι να γίνει η ιστορία μυθιστόρημα. Οι ήρωες των μυθιστορημάτων είναι δημιούργημα του συγγραφέα, όμως οι ζωές των ανθρώπων που προβάλλουν αποσπασματικά μέσα από τα αρχεία δεν είναι μυθιστορήματα. Μόνο κάνοντας ιστορία μπορούμε να τους δώσουμε την πραγματική τους διάσταση. Δεν είναι αναγκαίο να απαρνηθούμε τα συναισθήματα που προκαλεί η επαφή με τις καθημερινές κινήσεις του παρελθόντος, είναι και αυτά ένα από τα εργαλεία του ιστορικού.

Ο κόσμος στα αρχεία παρουσιάζεται κομματιασμένος. Τα γεγονότα μοιάζουν ασήμαντα ή μεμονωμένα, οι άνθρωποι κοινοί. Το ιστορικό γεγονός είναι η σχέση ανάμεσα σε ό,τι έχει ειπωθεί και στην επιθυμία να γίνει πιστευτό. Μέσα από τις απαντήσεις των ανακρινόμενων, τις μηνύσεις και τις καταδόσεις διακρίνεται η κοινωνική οργάνωση, ο τρόπος που οι άνθρωποι βίωναν τον χρόνο, την κοινωνική τους θέση, η εικόνα που είχαν για τον εαυτό τους.

Γράφοντας ιστορία θα ήταν μάταιο να θελήσουμε να παρουσιάσουμε μία εικόνα οριστική, ολοκληρωμένη τάχα, απαλείφοντας τις αντιφάσεις και καλύπτοντας τα κενά των πηγών. Η ερμηνεία του παρελθόντος δεν μπορεί να είναι μία και μοναδική. Δεν γίνεται να αναστήσουμε τους ανθρώπους των αρχείων αλλά αυτός δεν είναι και λόγος να τους πεθάνουμε για δεύτερη φορά. Η ιστορία πρέπει να κρατά την αίσθηση του κενού που δημιουργούν τα έγγραφα, να κινείται ανάμεσα στη λογική και το συναίσθημα αφήνοντας περιθώρια για νέες προσεγγίσεις. Να βρει μία γλώσσα όχι για να διηγηθεί το παρελθόν αλλά για να αρθρώσει τον διάλογο των ανθρώπων με την κοινωνία και τον θάνατο.

ΜΑΡΙΑ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

1. Βλ. κυρίως *Vivre dans la rue à Paris au XVIIIe siècle*, Gallimard, 1979· *Le Désordre des familles. Lettres de cachet des Archives de la Bastille* (avec Michel Foucault), Gallimard, 1982· *Le Miroir des femmes, textes de la Bibliothèque bleue*, Montalba, 1982· *La Vie fragile. Violence, pouvoirs et solidarités à Paris au XVIIIe siècle*, Hachette, 1986· *Logique de la foule. L'affaire des enlèvements d'enfants, Paris 1750* (avec Jacques Revel), Hachette, collection «Textes du XXe siècle», 1988.

2. «Goût, ουσ. αρσ. Γεύσις, η πράξις του γεύεσθαι... η ουσία, η νοστιμάδα... όρεξις, κλίσις, επιθυμία...», βλ. Α. Ηπίτης, *Λεξικόν Γαλλοελληνικόν*, Αθήνα 1911, σ. 1048-1049.